

SPOREN VAN HERINNERING

nr.21
September
2016

BELGIQUE - BELGIË
PP
BRUSSEL X
1/9464

PEDAGOGIE EN GESCHIEDENISOVERDRACHT

EEN UITGAVE VAN
VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

| DRIEMAANDELIJKS NR 21 - JAARGANG 6 | JULI - AUGUSTUS - SEPTEMBER 2016
| AFGIFTEKANTOOR: BRUSSEL X | ERKENNINGSNUMMER SPOREN VAN HERINNERING P 602292

INHOUDSOPGAVE

AKTUALITEIT

Scheldwoorden op het voetbalveld.

De reflectie van een groeiend racisme en antisemitisme?

pag. 2 - 3

AUSCHWITZ

September 1941.

Zyklon B als moordmiddel.

pag. 4 - 5

UITGEDIPT

Verhalen van een Auschwitzoverlevende.

pag. 6 - 9

WIST JE DAT...

...voornamelijk passagierstreinen werden gebruikt voor deportaties?

pag. 10 - 11

VRAAGSTUK

Is een mens maar 60 000 RM waard?

pag. 12 - 14

KLASREFLECTIE

Zelfmoord als ultieme daad.

pag. 15

VARIA

pag. 16 - 20

Verantwoordelijke uitgever
Henri Goldberg
vzw Auschwitz in Gedachtenis
Huidevettersstraat 65 - 1000 Brussel

AKTUALITEIT

In het Poolse Łódź staan de muren van de binnenstad bol van de antisemitische graffiti en dit meestal met betrekking tot RTS Widzew, één van de leidende voetbalclubs van de stad. ↑

— Van een gezond patriottisch gevoel naar alarmerend racistisch en antisemitisch gedrag op onze voetbalvelden

→
Oerwoudgeluiden maken en
bananen gooien zijn geen
uitzonderingen

© Alle rechten voorbehouden

Scheldwoorden op het voetbalveld

De reflectie van een groeiend racisme en antisemitisme?

De Europese voetbalgekte rond EURO 2016 is net voorbij en we hebben moeten vaststellen dat zelfs de Nationale Feestdag op 21 juli niet zoveel Belgische vlaggen heeft gegenereerd als de Rode Duivels. Sport wakkert blijkbaar het patriotistisch gevoel sterk aan: de thuiskomst van een tennisspeelster of van een judoka na een toernooi, de zege van een wielrenner, het volstaat allemaal om ons ineens weer Belg te voelen in plaats van 'slechts' Vlaming of Waal.

Ook solidariteit kan hiertegen niet meer opboksen. De dagen dat grote rampen of groot verdriet de mensen verenigd op straat kregen, lijken uit een ander tijdperk te stammen.

Maar voor voetbal lijkt de wereld bereid alle problemen te vergeten en zelfs te vergeven. De commercie draait, uitzonderlijk goed zelfs. Iedereen telt graag en zonder aarzelen een mooi aantal euro's neer om mee te doen, om deel uit te maken van die Belgen die gaan winnen. We doen er alles aan om mekaar te herkennen: de driekleur hangt in elke straat en plakt op ieders wagen. We zijn allemaal familie, we zijn allemaal trots op ons land. En dat is een goede zaak. Maar soms gaat het net iets verder. De laatste jaren wordt dat patriotistisch gevoel een nationalistisch gevoel dat steeds vaker uitmondt in racisme en antisemitisme op het veld. In

welke mate ligt het gevaar op de loer op onze voetbalvelden? Wanneer kunnen bepaalde opmerkingen als onschuldig, persoonlijk, dom voorval bestempeld worden en wanneer moeten we ingrijpen?

Als we kijken naar feiten uit de laatste vijf jaar, stellen we vast dat de gevallen niet alleen vaker voorkomen maar ook agressiever en gewelddadiger worden. Tijdens EURO 2016 kregen we regelmatig berichten te horen over 'supporters' en 'hooligans' die relschopten in de Franse steden waar de matches plaatsvonden. Poolse hooligans haalden Marseille overhoop tegen de Oekraïners, Rusland vloog Engeland naar de keel en Kroatië ging in Saint-Etienne de Tsjechische fans te lijf. Buiten het vuistengeweld ging het heel dikwijls om racistische uitingen, zowel in de straten als tijdens het spel. Rusland had nog een strafblad omwille van racistisch gedrag tijdens het EK 2012, toen Russische supporters in Warschau lelijk huis hielden. Ook Kroatië maakte het dit jaar bijzonder bont. Samen met twee an-

dere verenigingen vroeg SOS Racisme een verbod aan op het zingen van *Lijepa Li si*, een ultranationalistisch lied dat door Kroatië als lijflied gezongen werd tijdens de matches. Het brengt de geest van de Balkanoorlog tot leven en wakkert de haat aan.

Dat het er soms heel heftig aan toe kan gaan, zonder enige vorm van respect of medeleven, bewijzen de fans van Vitesse. Tijdens een voetbalmatch tegen het Amsterdamse Ajax hingen ze eind 2015 een spandoek uit met daarop 'JHK'. De drie letters verwezen naar *Joden Hebben Kanker*: Johan Crujff had net aangekondigd dat hij leed aan longkanker. Er wordt bij Vitesse ook regelmatig gezongen: 'Joden branden het best'. Johan Crujff zelf is niet Joods maar heeft een Joodse familie door huwelijken. Hij hielp ook Yad Vashem bij het opsporen en identificeren van slachtoffers van de Holocaust. Hij overleed op 24 maart dit jaar.

Ook in Italië en in Spanje merken we regelmatig racistische incidenten op. In 2014 was het geen supporter maar de kandidaat-

© Alle rechten voorbehouden

© Alle rechten voorbehouden

Nazivlaggen en de Hitlergroet in het stadion: antisemitisch gedrag of cultureel gemeengoed? →

voorzitter van de Italiaanse voetbalfederatie Carlo Tavecchio die het nieuws haalde door te verklaren dat een speler van Afrikaanse afkomst niet zolang geleden bananen zat te eten en nu in klasse A speelt. Kort daarop werd er met bananen gegoid naar Kevin Constant, Frans-Guineese speler bij AC Milaan en naar zijn teammaat Nigel De Jong, een Nederlander van Surinaamse afkomst. Begin dit jaar kreeg Juventus het aan de stok met het gerecht toen zijn fans beweerden dat 'Firenze geen volk van Italianen is maar van Hebreeuwse afvalligen'.

Meer bananen bij het Spaanse FC Barcelona aan het adres van de Braziliaan Daniel Alves da Silva die de vrucht heel laconiek opat. De Senegalees Pape Diop van UD Levante kreeg dan weer een heel concert van apengeluiden te horen. Toen hij reageerde door een paar danspasjes te maken werd hij zelf op het matje geroepen. Hoewel de beledigende geluiden scherp veroordeeld werden, vond men ook de danspasjes provocerend. In de Parijse metro werd begin dit jaar een zwarte man tweemaal uit een metrostel geweerd door vijf voetbalfans van Chelsea.

Het is echter op de groene velden van Oost-Europa dat racisme en vooral antisemitisme schering en inslag blijven, een echt cultureel fenomeen als je weet dat er bijna geen Joden meer wonen in die landen. In Oekraïne verpest bo-

vendien het nationalisme de sport. In Lviv bevechten de aanhangers van Stefan Bandera, voormalige leider van de Organisatie van Oekraïense Nationalisten (een extreemrechtse partij die collaboreerde met Nazi-Duitsland), de Russische Nationalisten. Matchen worden er soms nog begonnen met de Hitlergroet.

Tijdens een wedstrijd tussen het Poolse Legia Warschau en Hapoel Tel Aviv werd een gigantisch Jihad-spandoek uitgerold. Toen dezelfde club in het Poolse Łódź speelde werd er 'Hamas, Hamas, Joden aan het gas' en 'Uw thuis is Auschwitz' geroepen. Resovia Rzeszów-supporters rolden een reuzegroot spandoek af met daarop een karikatuur van een Jood en de slogan 'Dood aan de grote neuzen'. Dat het niet altijd beperkt blijft tot de fans of hooligans, bewijst de ellenlange lijst van racistische uitspraken die de voormalige keeper Jan Tomaszewski op zijn naam heeft staan en voor dewelke hij steeds weigerde zijn excuses aan te bieden. Volgens de Poolse supporter is de nationale sport in Polen voetbal-supporter zijn. In Łódź, derde grootste stad van Polen en zowat het Poolse Manchester, zwaaien twee voetbalclubs de scepter: LKS met 20 000 aanhangers en RTS Widzew met 60 000 aanhangers. Wanneer de twee ploegen spelen wordt er na een paar stevige biertjes heftig heen en weer geroepen en elk kamp wordt uitge-

maakt voor 'smerige Jood'. In de straten van de stad vind je ontelbare graffiti van Davidsterren ondanks de stedelijke verplichting dat de eigenaars de muren van hun woningen kladdervrij moeten houden. Een twintigtal jaar geleden werd Łódź geconfronteerd met massale sluitingen van hun belangrijke industrie waarop de ontredderde jeugd radicale en ultrarechtse gangs ging vormen.

En hoe staat het bij ons? Volgens Patrick Charlier, directeur van het Gelijkekansencentrum, blijft racisme in het Belgisch voetbal een hardnekkig probleem dat bijna nooit wordt gemeld omdat het gemeengoed geworden is. Een Vlaamse krant schreef eind 2015 een enquête uit en de resultaten waren ronduit verbluffend: 1 op de 4 Vlamingen vindt het doodnormaal dat je oerwoudgeluiden maakt naar een zwarte voetballer. 1 op de 5 vindt de etnische mix bij de Rode Duivels een slecht voorbeeld voor de jeugd en 1 op de 4 betreurt het dat er in eerste klasse zoveel diverse nationaliteiten en culturen vertegenwoordigd zijn. 62% is al getuige geweest van een racistisch incident op onze stadions maar 1 op de 2 durft er niet op te reageren. De scheldwoorden die je hoort vanuit de tribunes reflecteren de trend om migranten, asielzoekers of vluchtelingen op sociale media tot op het bot te beledigen. We blijven dus patriot, fier om 'onze' vlag boven te halen en te tonen dat we voor 'ons' land strijden. Maar dan wel enkel voor 'ons' en onder 'ons'. ■

Georges Boschloos
vzw Auschwitz in Gedachtenis

September 1941 Zyklon B als moordmiddel

Voorbeeld van een
blik Zyklon B

© Alle rechten voorbehouden

— Begin september herdenken we het gebruik, 75 jaar geleden voor het eerst, van *Zyklon B* als moordmiddel in Auschwitz. Het product, net als het procedé, is alom bekend. De ‘toepassingsmogelijkheden’ van *Zyklon B* werden in Auschwitz echter op een vrij ‘originale’ manier ontdekt. In dit artikel gaan we dieper in op dat verhaal.

Tijdens de zomer van 1941 deelt *Reichsführer-SS* Himmler aan Rudolf Höb, commandant van het concentratiekamp Auschwitz, mee dat zijn locatie deel gaat uitmaken van een plan om de Europese Joden uit te moorden. De ‘praktische’ maatregelen worden aan Höb uitgelegd door de verantwoordelijke van de Joodse aangelegenheden bij de Gestapo: Adolf Eichmann van de RSHA, *Amt IV B4*. Deze hoge nazi-functionaris was uiteraard op de hoogte van de vergassing van geestelijk zieken (in de als douchesruimte vermomde gaskamers) en ook van de experimentele methodes die Arthur Nebe, hoofd van *Einsatzgruppe B*, in het Oosten ontwikkelde en waarbij de uitlaat van een vrachtwagen naar de binnenruimte werd omgeleid om de inzittenden te verstikken. Telkens werd gebruik gemaakt van koolstofmonoxide, in het eerste geval industrieel gefabriceerd, in het tweede in de vorm van uitlaatgassen. Deze manier van doden bleek echter onvoldoende efficiënt op grote(re) schaal... De zoektocht naar een ‘geschikt’ dodingsmiddel was geopend.

Het is uiteindelijk *SS-Hauptsturmführer* Karl Fritzsch, een adjunct van Rudolf Höb, die ‘bij toeval’ een geschikt gas vond. Het oorspronkelijke gebruik van *Zyklon B* in Auschwitz, evenals in andere kampen, was vreedzamer dan haar beruchte invulling door de nazi’s. *Zyklon B*, met cyaankali doordrenkte diatomeeënaarde, werd aanvankelijk gebruikt als ontsmettingsmiddel en werd geleverd door het Hamburgse commerciële bedrijf *Tesch und Stabenow*. In augustus 1941 (de precieze datum is ongekend) geeft Fritzsch, bij afwezigheid van zijn overste, kampcommandant Höb, de opdracht één van de cachotten in *Block 11* (destijds *Block 13*) vrij te maken. Gezien de geringe celoppervlakte zag hij het als een ideale locatie om twintig à dertig sovjetkrijgsgevangenen te doden door *Zyklon B* in de ruimte te strooien. Later vindt op dezelfde plaats een andere experimentele vergassing plaats waarbij zes cellen gebruikt worden om een honderdtal sovjetkrijgsgevangenen te vermoorden. Höb wordt bij zijn terugkeer door Fritzsch ingelicht van diens ‘ontdekking’ en bevindingen.

Begin september 1941 – de Poolse historica Danuta Czech duidt 2 september als precieze startdatum aan – vindt een eerste grote experimentele vergassing plaats onder leiding van Fritzsch zelf. Fritzsch geeft het bevel om de gevangenen in *Block 11* naar een andere barak te plaatsen. 's Anderdaags worden 250 zieke Poolse kampgevangenen, die geselecteerd waren door kamparts Schwela, naar het blok – het *Dodenblok* – geleid. Na het avondappel worden 600 sovjetgevangenen naar het kamp overgebracht en, onder bedreiging, terstond ook naar de kelder van *Block 11* gevoerd om er opgesloten te worden in de verschillende cellen. De vensters worden afgedekt met aarde en een *SS'er*, volgens Höb was dit Fritzsch zelf maar dit is vrij onwaarschijnlijk, gaat met een gasmasker in elke cel *Zyklon B* uitstrooien. Dit gebeurt in aanwezigheid van enkele getuigen, waaronder Höb zelf. In de ochtend van 4 september begeeft *Rapportführer* (verantwoordelijk voor de rapportering binnen een deel van het concentratiekamp) en tevens *SS-Hauptsturmführer* Gerhard Palitzsch zich

In 1930 wordt Karl Fritzsch (geboren in 1903) lid van de NSDAP en van de SS. In 1934 krijgt hij zijn eerste baan in KL Dachau en doet de daaropvolgende jaren nogal wat ervaring op in het systeem van concentratiekampen. In mei 1940 wordt hij daarom aangesteld als eerste *Schutzhaftlagerführer*, zeg maar de vervanger van de kampcommandant, van HöB. Hij staat bekend als een wreedaardig persoon en een ware sadist. Hij wordt later, in een ander concentratiekamp, beschuldigd van corruptie en naar het front gestuurd. Op 2 mei 1945 wordt hij als vermist opgegeven.

© vzw Auschwitz in Gedachtenis/Frédéric Crahay

↑ De kelder van Block 11

naar de kelder en constateert dat er nog mensen in leven zijn. Dit is te wijten aan het feit dat een fatale dosering nog niet voldoende gekend is. Een bijkomende dosis *Zyklon B* wordt toegevoegd en de cellen wederom gesloten. Tijdens de nacht en daaropvolgende dag worden de lijken uit de cellen gehaald door een tiental verplegers van het kamphospitaal en door een twintigtal zogenaamde 'permanente lijkendragers'. Deze laatste dienen, ter compensatie van extra rantsoen, deze speciale taak geheim te houden. Het macabere werk gebeurt door meerdere groepen: de eerste, voorzien van gasmaskers, verwijdert de lijken uit de gaskamer, de tweede ontkleedt de levenloze lichamen, de derde laadt de karren en de laatste groep brengt de slachtoffers naar het crematorium om verbrand te worden. Het nieuws van deze eerste massale moordactie gaat de ronde in het concentratiekamp en het ge-

organiseerd Verzet in Auschwitz brengt de buitenwereld op de hoogte. Toch zal de kelderruimte van *Block 11* niet geschikt bevonden worden om mensen massaal aan via vergassing te vermoorden: de vele gangen maken het buitenslepen van lijken uiterst moeilijk en de verluchting van de ruimte(n) duurt bijzonder lang (HöB heeft het over twee volledige dagen). Bovendien vereist een vergassingsprocedure een heuse verhuizing van de gedetineerden en het personeel uit penitentieblok 11. Maar voornamelijk het feit dat *Block 11* zich in het kamp zelf bevindt, waar andere gevangenen omheen verblijven, vormt een struikelblok voor de nazi's om de kelderruimte nog verder te gebruiken. Om die redenen komt er een nieuwe locatie om mensen om te brengen, namelijk in *Krematorium I*. Het antwoord op de vraag hoe Fritzsch precies op het idee gekomen is om met het insecticide Zy-

klon B te experimenteren is niet eenduidig. Het is mogelijk dat zijn macabere idee berust op een nazi-ideologisch geïnspireerde 'ingeving': werden Slaven en Joden in raciale propaganda immers niet voorgesteld als ratten, luizen en ander ongedierte? Misschien dacht Fritzsch wel dat indien deze biocide ongedierte kan verdelgen, het eveneens dat soort van 'ongedierte' zou kunnen vernietigen! Niettemin heeft het cyanide wel haar dodelijk effect op levende wezens bewezen... ■

Johan Puttemans
Pedagogisch coördinator
vzw Auschwitz in Gedachtenis

→ Studiedag

Op woensdag 9 november 2016 organiseert de vzw Auschwitz in Gedachtenis een studiedag over de techniciteit van de Shoah. Meer informatie en het programma vindt u op pagina 20 van dit nummer.

Verhalen van een Auschwitzoverlevende.

De biografie van Maurice Goldstein

— Twintig jaar geleden, in oktober 1996, stierf Maurice Goldstein op 74-jarige leeftijd. Hij was kleermaker, Auschwitzoverlevende, doctor in de geneeskunde, briljant chirurg en voorzitter van het Internationaal Auschwitz Comité. In 1994 werd hij door Koning Albert II tot baron verheven. Hij schreef zijn autobiografie.

Om de sterfdag te herdenken van een van de oprichters van de Stichting Auschwitz publiceert de vzw Auschwitz in Gedachtenis enkele passages uit het boek Verhalen van een Auschwitzoverlevende (Chroniques d'un rescapé d'Auschwitz) en uit het Dagboek dat hij schreef bij de bevrijding van het kamp.

[VOORAF]

Ik hou van deze straat: er was vroeger een joodse slager en kruidenier. Omdat we dicht bij het Vossenplein woonden, ging mijn vader daar op zaterdag en zondag oude kleren verkopen. Op vrijdagavond stak mijn moeder de kaarsen aan en zei de traditionele gebeden op voor de sabbat. We aten geen varkensvlees. Op Pesach – het joodse paasfeest – vervingen we het witte brood door ongedesemd brood. We reinigden het bestek op een zo ritueel mogelijke wijze. We dompelden het gloeiend hete metaal onder in een teil warm water, en dat maakte een buitengewoon geluid. Afgezien daarvan ging mijn vader niet vaak naar de synagoge. Hij stond er dan ook niet op dat zijn familie bijzonder praktiserend was.

Het klimaat van onrust en onzekerheid in Duitsland, Polen en TsjechoSlowakije beroerde ons niet echt. We leefden beschut tegen een fictie. We waren in België, een gastvrij en liberaal koninkrijk. We waren bovendien genaturaliseerde Belgen, we waren geen vreemdelingen meer. België geloofde in de 'onschendbaarheid van haar grenzen'. We dachten dus dat we veilig waren. In november 1938 werd in onze kringen nauwelijks gesproken over de *Kristallnacht*. In die tijd minimaliseerden pers en radio de zaken om de bevolking geen angst aan te jagen en de gemoederen te bedaren. We wisten nauwelijks iets van wat er zich aan de andere oever van de Rijn afspeelde. Het paspoort van mijn Duitse oom droeg de stempel *Jude*, dat hadden we wel gezien. Dat was verontrustend.

Net als de anderen ging mijn vader – een wijs, berekend en be-

daard man – naar het gemeentebestuur, en vanaf dat moment droegen onze Belgische identiteitskaarten een stempel die aangaf dat we waren ingeschreven in het jodenregister. En vanaf 15 augustus 1941 beschikten de ambtenaren op het gemeentehuis over de stempel *JUIF/JOOD*. Die was gemaakt om ons te merken, te categoriseren. Het woord werd voor eens en voor altijd, in het groen, op onze Belgische identiteitskaart geprent.

De eerste maatregelen waren genomen om de Joden af te zonderen van de rest van de Belgische bevolking.

[TIJDENS]

Kazerne Dossin, Mechelen

Vanuit het hoofdkwartier van de Gestapo in de Louizalaan werden we in afgedekte vrachtwagens vervoerd, precies zoals in de films en de documentaires. De afgedekte vrachtwagens werden bewaakt door de SS en brachten ons naar de Kazerne Dossin, een beruchte plaats in de geschiedenis van de Belgische Joden.

Bij aankomst werden we geregistreerd, iedereen kreeg een inschrijvingsnummer. Omdat we met zoveel Belgen waren werd een konvooi van 1450 mensen in twee opgedeeld qua nummering en registratie. De buitenlanders

↑ Identiteitskaart van Maurice Goldstein

vormden konvooi 22, de Belgen 22B, een zoveelste nummer. We waren verbijsterd door de minutieuze manier van werken.

Aan het einde van de namiddag kwamen beestenwagens aangereden voor de ingang van de Kazerne Dossin, en we zijn ingestapt: mannen, vrouwen, kinderen, ouderlingen. Op de vloer had het SS-personeel hooi neergelegd. Een ton moest dienen als toiletfemmer voor iedereen.

Ik was eenentwintig. We wisten niet wat ons te wachten stond, maar op geen enkel moment konden we vermoeden dat de meesten onder ons nooit zouden terugkeren van de reis. In 1943 was mijn vader vijftig jaar oud. Hij ging ervan uit, en wij met hem, dat de nazi's ons wereldbeeld deelden. We zeiden: je zet niet zoveel mensen op een trein om ze ergens heen te voeren zonder ook een plek te voorzien om hen op te vangen. In zekere zin hadden we gelijk, maar de plek die voor ons was bestemd, was gewoonweg ondenkbaar. Zelfs al had iemand ons verwittigd dat

we richting de Hel reden, we zouden onze schouders hebben opgehaald. Bij de Hel kan je je niets voorstellen.

Fürstengrube

De mijnbouwzone lag ten zuidwesten van Auschwitz-Birkenau, op maximaal twintig kilometer afstand. We arriveerden er in vrachtwagens. We hoopten niet bepaald op een paradijselijke plek terecht te komen. Het ging tenslotte om dwangarbeid in de mijn. We daalden erg diep af, want het was een oude ontginning. We kleedden ons om en trokken een echt pak aan dat ondergrondse mijnwerkers dragen, daar hoorde een helm bij met een lamp op koolstof. Om de aders te bereiken die nog veel steenkool bevatten, moesten we, nadat we de lift uitstapten, nog honderden en honderden meters wandelen. Zulke grote schoppen, en zulke hoge karren! Het was een moeilijke tijd. Misschien was ik niet zo sterk... of net wel. Als men mij vraagt: hoe geraak je toch levend uit zo'n situatie? Dan ant-

woord ik: om te overleven moest je in goede lichamelijke gezondheid verkeren, zonder dat je dat misschien zelf wist, en in nog betere mentale gezondheid, en iedere dag moest je wat geluk hebben, iedere dag, iedere dag tot de laatste.

Niet lang na mijn aankomst in Auschwitz I, in december 1943, viel mij het voorkomen op van de gevangenen 'Muzelmannen' genoemd (*Musulmänner*). In Birkenau had ik zulke grootmagere gevangenen ook al gezien, maar ik kende de naam niet die de concentratiekampgemeenschappen gaf. Hele troepen angstvallig magere, uitgemergelde mensen die met moeite konden stappen en wiens lichaam medisch gezien uitgeput was, dat associeerden de gevangenen met de honger in Indië. Maar het was dus in Auschwitz, midden in de twintigste eeuw, dat die schriële, grauwe, verwilderde wezens opnieuw rondwaarden, als slaapwandelaars omdat ze compleet waren ondervoed. Toen ik chronisch ziek te bed lag in het hospitaal van Auschwitz zag ik er verschillende, in die overgang naar het niet-zijn, het niet-terugkeren. Er bestond geen behandeling om hen te versterken, geen manier

Vervolg pag.8 →

↓ Foto van een *Muselmann*, genomen bij de bevrijding van Dachau

← Vervolg van pag.7

om calorieën en proteïnen toe te dienen aan iemand die geen onderhuids vet meer heeft en van wie je de beenderstructuur kon zien dwars door zijn overgebleven huid en spieren heen. Er was geen behandeling, alleen maar het onvermijdelijke pad naar het einde, een fataal afglijden in de afgrond, zonder terugweg. De *Muzelmannen* werden ziek en gingen dood, hun afweersysteem had het begeven.

Sommige mensen gehoorzamen makkelijk, ze zijn ook bekwaam in het snel doorgeven van orders. Om die duidelijk te maken treden ze de beleefdheidsregels, zoals die bestaan in democratische samenlevingen, met de voeten. Of beter: ze vergeten dat ze bestaan, want hier hebben ze geen enkele betekenis. Die mensen werden er snel uitgepikt, terwijl de anderen aan hun lot werden overgelaten en een normaal traject doorliepen. De gevangenis hiërarchie gebruikte die individu's waarop ze kon rekenen. Wie was gepromoveerd, kreeg 's avonds een stukje extra brood, wat meer soep. Ze kwamen hogerop en dat was een manier als een andere, want als je niets te eten hebt, ben je niet sterk genoeg om weerstand te bieden...

De opstand van het *Sonderkommando* was bewonderenswaardig, het belang ervan kan niet genoeg benadrukt worden. Er is lang gezegd, en ik hoor het sommigen vandaag nog zeggen, dat de Europese Joden zich gemakzuchtig en zonder verzet naar de slachtbank hebben laten leiden. Ik heb het jarenlang moeten horen, en het is inderdaad zo dat ze zich soms gedwee hebben laten aanhouden, vooral de Belgische Jo-

© Alle rechten voorbehouden

↑ Zuidelijke muur van het kamp van *Fürstengrube*. Deze foto werd genomen kort na de oorlog en nadien afgebroken.

den die zich niet verstopten en gewoon in hun wettelijke domicilie verbleven. Maar dan dringt de volgende vraag zich op: in hoeveel grote concentratiekampen, waar in de plaats van Joden vooral gedeporteerden zaten uit het gewapend verzet (het gaat hier om honderdduizenden mannen en vrouwen), zijn er opstanden geweest? Het antwoord is: twee, namelijk Buchenwald en Dachau. Wanneer? Op de dag waarop de kampen werden bevrijd. Op 1 april voor Buchenwald, en op 2 en 3 mei voor Dachau. Meer niet. Kan je van de Joden – die niet waren georganiseerd maar precies gedeporteerd konden worden omdat ze helemaal niet wisten hoe ze met wapens moesten omgaan – dan nog meer verwachten dan de bewonderenswaardige acties van de opstandelingen van Sobibór, Treblinka, het getto van Warschau of het *Sonderkommando*? Allemaal Joden.

[ACHTERAF]

Voor altijd een ander mens

Het was alsof we uit een andere wereld kwamen. Dat maakten de mensen ons op hun manier duidelijk. In de vragen van sommigen

klonk een soort van laattijdig medelijden door. Anderen stelden dan weer helemaal geen vragen. De meesten wilden er niets van weten, Joden en niet-Joden. Een verre neef die ik in 1945 of 1946 tegenkwam en die de oorlog, gelukkig voor hem, in Zwitserland had doorgebracht, zei me enkele maanden na mijn terugkeer uit Auschwitz: 'Het is triest... weet je, ik zat ook in een kamp...' Wat antwoord je aan iemand die zo onwetend is dat hij tegen een overlevende van Auschwitz zijn beklag doet over zijn eigen tijd in een Zwitserse gevangenis, waar hij een bed kreeg en eten, en misschien slecht gestreken kleren?

Aanvankelijk waren de mensen enorm onder de indruk van de beelden die waren gemaakt tijdens de bevrijding van de kampen. Ze zagen de overlevenden in de ziekenhuizen aankomen in een erbarmelijke fysieke staat. Ze lazen de interviews die in de pers verschenen. Later kwam de onverschilligheid. Mensen hadden er genoeg van. Zowel de toehoorders als de sprekers. Het is bijzonder deprimerend om zulke ervaringen te vertellen. Teleurstelling overviel ons. Wat we hebben meegemaakt, heeft iets onuitspreekbaars, maar als de toehoorder goed luistert, kan hij het misschien wel begrijpen.

↑ Bladzijden van het *Dagboek*, bijgehouden door Maurice Goldstein, in de dagen die volgden op de bevrijding van Auschwitz.

Als voormalige Auschwitz-gedeporteerden voelen we ons op ons gemak bij mekaar, en vaak minder bij anderen... anderen die niet op de hoogte waren en die zich, in tegenstelling tot ons, geen houding wisten te geven. Onze samenleving leert ons niet hoe we moeten omgaan met mensen die hebben geleden, met mensen die ernstig ziek zijn of die moeilijk kunnen verwerken wat hen is overkomen, en ze leert ons al zeker niet omgaan met de dood. De dood is niet aanwezig in onze samenleving. We spreken er niet graag over. Wij, daarentegen, konden over niets anders spreken dan de dood. We zaten met 1451 in de trein die mij naar Auschwitz voerde. In 1945 zijn er daar 51 van teruggekeerd. Alles wat we konden vertellen, draaide rond overleven en rond de dood. Overlevenden waren er niet veel, doden met de miljoenen. Overlevenden die daar hun familie en vrienden waren verloren, spraken veel over de doden. Op den duur ging men dat vervelend vinden.

Men moet elke misdaad bij de naam noemen. Als we het over misdaden hebben, dan moeten we ze allemaal vermelden. Zelfs al is een misdaad uniek en onuitsprekelijk, de rest van de herinnering mag er niet door worden

overschaduwd. De herinnering aan de misdaden van het nationaalsocialisme moet onverdeeld blijven. Dat is van het grootste belang.

Daarom gebruiken we de term 'genocide' om te verwijzen naar de uitroeiing van de Joden en zigeuners. Ondanks de verschillen in het aantal slachtoffers is in onze ogen de intentie van genocide dezelfde. Een simpele geest – of moet ik zeggen: een simplistische geest – heeft moeite met dat standpunt en vindt dat de misda-

den tegen de Joden op die manier worden geminimaliseerd. Dat geloof ik niet, en ik ga dus ook mijn mening niet herzien. Ik heb respect voor mensen die anders denken, ik ben tolerant, maar niemand zal me dwingen om woorden in de mond te nemen die niet de betekenis hebben die we er in ons dagdagelijks taalgebruik aan geven. ■

Uittreksels uit
'Verhalen van een Auschwitzoverlevende'
Vertaling: Anneleen Spiessens

↓ Maurice Goldstein, voorzitter van het Internationaal Auschwitz Comité, tijdens een evenement georganiseerd voor de bewaring van de site van Auschwitz (Résidence Palace - Brussel - 23.10.1989)

...voornamelijk passagierstreinen werden gebruikt voor de deportaties?

David Mandelbaum

Audiovisuele getuigenis Stichting Auschwitz nr 022

(09/12/1992)

© Archieven Stichting Auschwitz

Ongeveer drie vierde van de uit België gedeporteerde Joden hebben de reis naar Auschwitz afgelegd in passagierstrains. Inderdaad, op de achtentwintig konvooien die uit de kazernes Dossin in Mechelen vertrokken, waren er negentien die uit passagierstrains derde klasse bestonden en dus voorzien van ramen en deuren. Deze transporten gebeurden onder toezicht van gewapende bewakers die zich achteraan de wagons bevonden en die bevel hadden om te schieten bij de minste ontsnappingspoging. Ondanks deze veiligheidsmaatregelen konden vele ontsnappingen plaatsvinden, wat de Duitsers noopten tot het versterken van de escorte en vooral tot het vervangen van de passagierstrains door goederenwagons. Dit gebeurde vanaf het 20^e konvooi van 19 april 1943.

Dankzij audiovisuele getuigenissen kunnen we meer vernemen over deze konvooien. David Mandelbaum, die gedeporteerd werd met het 5^e konvooi van 25

augustus 1942, beschrijft zijn wagon: "Wij zijn vertrokken met een konvooi met normale wagons, met banken, oude wagons... maar toch wagons. De trein zat uiteraard overvol. Maar met banken, een passagierstrein dus. Er waren vrouwen, kinderen. We waren opeen gepropt, dat is alles wat ik me herinner."

Enkele dagen later vertrok Theo Zilberberg met het konvooi van 29 augustus 1942 en beschrijft zijn ervaring aldus: "We zijn met normale, derde klasse wagons vertrokken. Het was verboden door het raam naar buiten te gaan want de bewakers dreigden te schieten. Ze bevonden zich tussen de treinen. Tussen twee treinen zijn er treeplanken. Ze bevonden zich daar om de hele wagonlengte in

Theo Zilberberg

Audiovisuele getuigenis Stichting Auschwitz nr 120

(13/11/1996)

© Archieven Stichting Auschwitz

Felix Gutmacher

Audiovisuele getuigenis Stichting Auschwitz nr 064

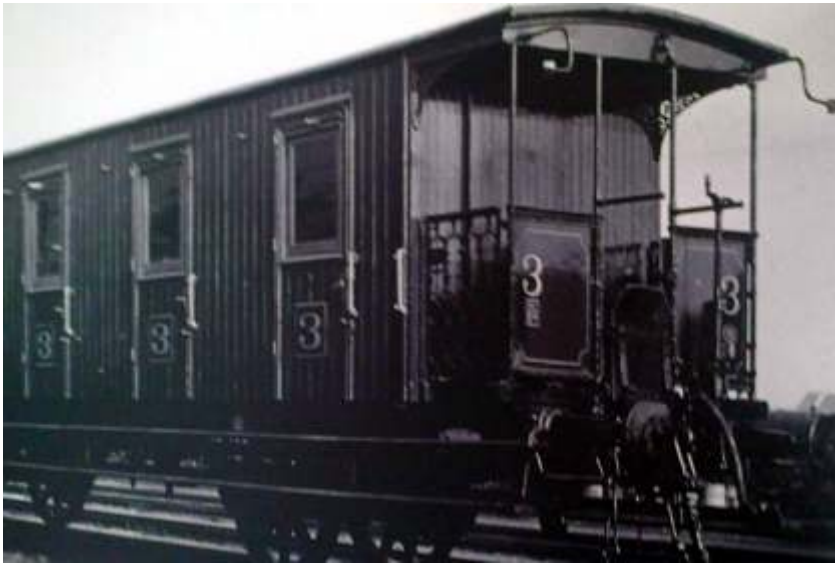
(31/03/1995)

© Archieven Stichting Auschwitz

het oog te houden, zo konden ze zien of iemand wilde springen of zo (...). Destijds bestonden er drie klassen. We zaten neer zoals normale mensen. Mannen en vrouwen zaten tezamen, families zaten bijeen. We wisten waar we heengingen."

De getuigenis van Felix Gutmacher, gedeporteerd met het 9^e konvooi van 12 oktober 1942 brengt nog meer elementen aan het licht: "De trein was verduisterd, ze hadden zwarte verf aangebracht zodat we niet zouden kunnen zien waar we waren. Het was een oude trein, geen beestentrein. Het was een passagierstrein en dan hebben we gereden en gereden. Om naar de wc te gaan, was er een emmer voor de deur. Iedereen deed zijn gevoeg in de emmer. (...)"

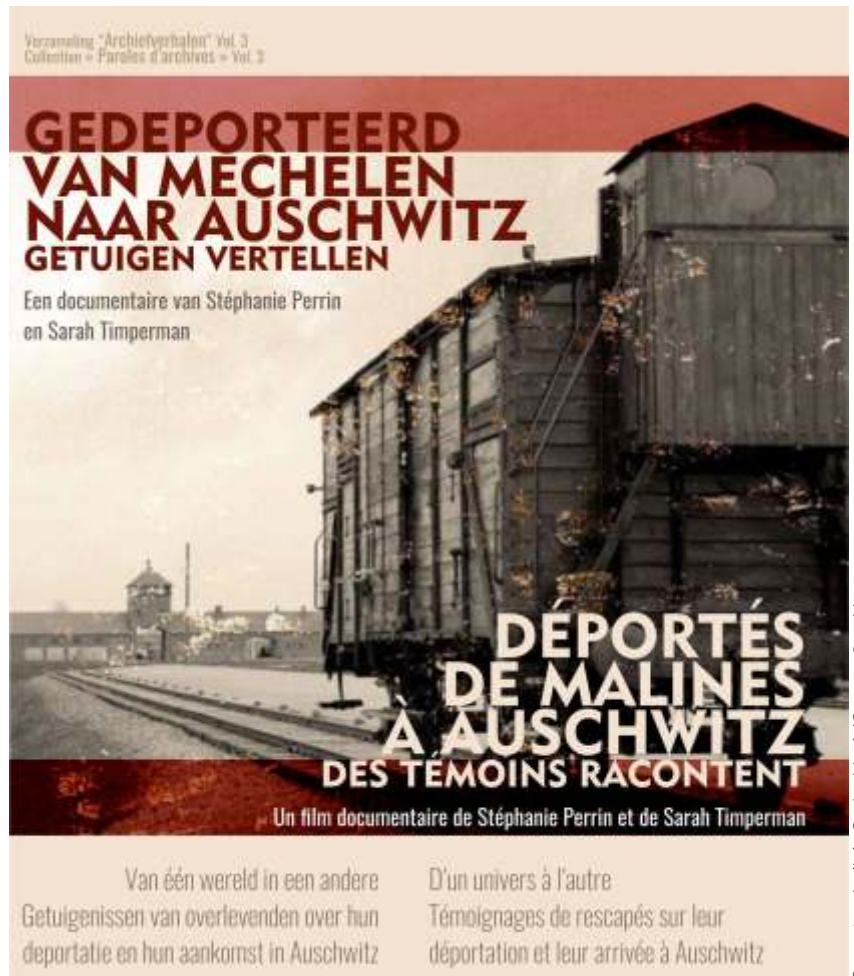

Of ze nu in passagierswagens of beestenwagens zaten, de gedeporteerden waren opeengepakt, kregen in het algemeen water noch voedsel en hadden slechts één emmer voor de sanitaire voorzieningen; hiermee vervoegde de vernedering zich aan het leed en de angst van een vertrek naar een onbekende bestemming. Mannen, vrouwen, kinderen en ouderen bleven zo tot drie dagen opgesloten in een intense hitte tijdens de zomer van 1942 en in uiterst lage temperaturen in de winter. Sommigen overleefden deze omstandigheden niet en stierven voor aankomst op bestemming.

Deze passages zijn afkomstig uit audiovisuele getuigenissen die door de *Stichting Auschwitz* werden verzameld en wiens fonds bestaat uit een corpus van 230 opnames. Deze getuigenissen zijn toegankelijk voor de studenten en vorsers en kunnen in ons studiecentrum bezichtigd worden. Vanaf deze interviews realiseren wij eveneens documentaires met een pedagogisch doeleinde. Deze dvd's vormen de verzameling *Archiefverhalen* en hebben een maximumduur van 45 minuten. Ze zijn vergezeld van een boekje die een historische context plaatst, een bibliografie, alsook een biografie van de getuigen.

↑ Passagierswagon derde klasse

↓ Het derde deel van de documentairereeks *Archiefverhalen* behandelt de deportatie

Van één wereld in een andere
Getuigenissen van overlevenden over hun
deportatie en hun aankomst in Auschwitz

D'un univers à l'autre
Témoignages de rescapés sur leur
déportation et leur arrivée à Auschwitz

Deze documentaires hebben betrekking op de Joodse aanwezigheid in de wijk Marollen-Zuid (1930-1942), de kazerne Dossin te Mechelen, de deportatie en de aankomst te Auschwitz en de levensomstandigheden te Auschwitz. ■

Sarah Timperman
Vzw Auschwitz in Gedachtenis
Vertaling: Frédéric Crahay

Is een mens maar 60 000 RM waard?

In de loop van september 1935 drukt Adolf Hitler, de dictator van nazi-Duitsland, zijn wens uit aan de arts Gerhard Wagner, Reichsärztführer (leider van de artsen in het Derde Rijk), dat hij enkel nog een oorlog afwacht om

over te gaan op het systematisch vernietigen van zogenaamde "onnuttige monden".

Personen die zich in een vergevorderde staat van fysieke en/of mentale mindervaliditeit bevinden en economisch noch ideologisch geen toekomst meer heb-

ben in de nieuwe op te bouwen "biocratie", zouden geëlimineerd moeten worden aangezien zij de ontwikkeling van het nieuwe Duitsland (zouden) tegenhouden of ondermijnen. Ten tijde van oorlog zullen medische zorgen eerst en vooral toegediend moeten worden aan de dappere en "nuttige" soldaat die gewond raakte in de strijd en die gerepatrieerd moet worden naar Duitsland om er verzorgd te worden in die vrijgemaakte bedden die voorheen bezet werden door die ongeneeslijke en "hopeloze" zieken...

Het is voornamelijk het klaarstomen van de Duitse bevolking dat tijdens het vooroorlogse nazitijdperk een belangrijke inzet zal vereisen; mensen moeten het "nut" ervan inzien. Hierbij komt de nadruk te liggen op de bijkomende financiële last voor en inzet van elke Duitse burger!

Om dit doeleinde te bereiken worden heuse campagnes opgezet. Raciale propaganda deinsde er niet voor terug ideeën van lichamelijke en mentale minderwaardigheid die een last betekende voor de hele Duitse bevolking als wapen in te zetten om een macabere gedachtegoed stilaan in de huiskamer van elk Duits gezin binnen te loodsen. ■

Johan Puttemans

Pedagogisch coördinator
vzw Auschwitz in Gedachtenis

Propagandamateriaal rond 1938

60 000 Rijksmark

kost deze erfelijke ziekte
aan de Volksgemeenschap
tijdens zijn leven

Volksgenoot,
dat is ook
jouw geld

Lees

**NIEUW
VOLK**

Het maandblad van de Dienst voor
Rassenpolitiek van de NSDAP

Uittreksel uit het decreet van de Reichminister van Binnenlandse Zaken d.d. 18.8.1939 betreffende meldplicht voor misvormde e.a. pasgeborenen.

- A. Om antwoord te geven op wetenschappelijke vragen omtrent aangeboren misvorming en mentale achterstand is het noodzakelijk dat die aandoeningen zo vroeg mogelijk geregistreerd worden.
- B. (...) wanneer het pasgeboren kind tekenen van de volgende ernstige aangeboren afwijkingen vertoont:
1. Idiotie en mongolisme (in het bijzonder gevallen die met blindheid en doofheid gepaard gaan),
 2. Microcefalie
 3. Hydrocefalus (waterhoofd) in een vergevorderd stadium,
 4. Allerhande misvormingen, in het bijzonder het ontbreken van ledematen, ernstige misvormingen van het hoofd en wervelkolom e.d.
 5. Verlammingen inclusief de ziekte van Little.

Is een mens maar 60 000 RM waard?

NAAM _____

KLAS _____

Kan en mag men volgens jou een prijs op iemands leven plaatsen?

Indien dit het geval zou zijn: wie bepaalt die “kostprijs” en volgens welke criteria wordt die “prijs” dan bepaald?

Wat zou de kostprijs bedragen van een gehandicapt familielid? Zou je het dan aanvaarden dat een welbepaalde Staat hem/haar opkoopt aan deze prijs om hem/haar te doden?

Zouden dergelijke affiches zoals die van de NSDAP nu nog mensen kunnen overtuigen?

Opmerkingen leerkracht

SPOREN VAN HERINNERING

is een driemaandelijks
uitgave van
vzw Auschwitz in Gedachtenis

www.auschwitz.be

© Żydowskiego Instytutu Historycznego

ZELFMOORD ALS ULTIEME DAAD

Inleiding

Wanneer op 22 juli 1942 de zogenaamde *Große Umsiedlungsaktion* (nazistisch eufemisme om massadeportaties naar het moordcentrum Treblinka aan te duiden) aanvangt, krijgt Adam Czerniaków, het hoofd van de *Judenrat* voor het getto van Warschau, bevel om eveneens kinderen uit te leveren aan de nazi's, naast het reeds ter beschikking stellen van mannen en vrouwen ongeacht hun leeftijd. Goed wetende wat er met de kinderen zal gebeuren – welke 'arbeid in het Oosten' vereist kinderhanden?! – onderneemt Czerniaków een ultieme weigering: hij pleegt zelfmoord op 23 juli 1942.

Hij laat de leden van de *Judenrat* de volgende korte afscheidsbrief na:

Ze eisen van me met mijn eigen handen de kinderen van mijn volk te doden. Het enige wat me overblijft is sterven. Ik kan dit alles niet langer dragen. Mijn dood zal iedereen aantonen wat de juiste daad te doen is.

Opdrachten

1. Ter voorbereiding van de ontstaans- en levensomstandigheden van en in het getto van Warschau, kun je een aantal fragmenten uit het dagboek van Czerniaków opzoeken op Internet (<http://www.holocaustresearch-project.org/ghetos/acdiary.html>). Dit kan eventueel klassikaal gebeuren.

~ 8 okt. 1939, 18 nov. '39, 30 nov. '39, 14 okt. 1940, 20 nov. '40 & 5 mei 1941.

~ (Alternatief kan een fragment uit de film *Geheimsache Ghetto* [A Film Unfinished. Oscilloscope Pictures, 2010, Duitsland/Israël] vertoond worden)

2. Ethische reflecties:

~ Is Czerniaków's zelfmoord een daad van ultiem verzet?

~ Is Czerniaków's zelfmoord een daad van ultieme lafheid?

~ Welke andere daad van verzet had Czerniaków kunnen doen?

~ Had Czerniaków overeenkomstig Rumkowski, hoofd van het getto van Litzmannstadt (zie *Sporren van Herinnering*, nr. 19, p. 11), moeten handelen om zich ervan te verzekeren dat een deel van de bevolking zou overleven?

KLASREFLECTIE

Zelfmoord als ontsnapping aan het absurde gruwellevens

Het absurdisme is een filosofische stroming binnen het existentialisme dat bepaalt dat het leven in essentie (de "zin van het leven") geen betekenis heeft. Bij het nagaan naar de vraag van de zin van het leven, komt men volgens deze filosofische strekking tot de conclusie dat enkel zelfmoord het enige uitgangspunt is bij deze zoektocht.

De gettobevolking van Warschau slonk op amper twee maanden met 80%. Alle kinderen werden onmiddellijk bij aankomst in Treblinka vermoord. Enkel jonge en nog fitte mensen, meestal mannen, bleven over. Zij zullen uitgebuit worden door de Duitsers als dwangarbeiders in het sterk afgeslankte getto dat thans eerder ingericht werd als een groot dwangarbeidskamp. De meesten hadden tijdens de grote deportatiegolf dierbare familieleden verloren, waaronder jongere broers en/of zussen, ouders, grootouders, ... Voor een aantal onder de 'overlevenden' was het leven ondraaglijk geworden. Vragen kwamen de kop opsteken zoals: "Waarom heb ik overleefd?" Een nieuw fenomeen was zelfmoord. Zelfmoord om te ontsnappen aan de absurditeit van hun (over)leven.

Johan Puttemans
Pedagogisch coördinator
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

filmclub

VERDOKEN BEELDEN

DER STAAT GEGEN FRITZ BAUER

Wanneer procureur Fritz Bauer in 1957 de hoofdacteurs van het nazisme voor het gerecht wil dagen en hen wil confronteren met hun walgelijke daden, stuit hij niet enkel op verzet van het establishment, maar wordt bovendien zijn homoseksualiteit tegen hem gebruikt. Bauer vermoedt niet dat het naoorlogse Duitse staatsapparaat nog doordrongen is van ex-nazi's. Duitsland doet het economisch steeds beter en wil niets weten van een confrontatie met zijn recente verleden. Bauer vindt dit echter een absolute noodzaak en wil niet dat het Duitse volk de nazismisdaden vergeet. Zijn activisme rijt duidelijk oude oorlogswonden open. Door de tegenstand die men hem oplegt, zal hij ook minder legale paden bewandelen wat hem duur te staan komt. Wanneer hij Eichmann op het spoor is, besluit Bauer de Mossad in te lichten en dus landverraad te plegen. Zijn plan faalt, want het is uiteindelijk Israël die het proces tegen de architect van de Holocaust organiseert. Toch geeft Fritz Bauer de moed niet op en zet hij een nieuwe operatie op poten om de Auschwitzbeulen te laten veroordelen. Het verdere verhaal van Bauer wordt verteld in de film *Im Labyrinth des Schweigens*, de vierde film van de editie 2016 van onze filmclub. De vertoning is geprogrammeerd voor 22 oktober 2016.

© Alle rechten voorbehouden

↑ *Der Staat gegen Fritz Bauer*
Affiche van de film van Lars Kraume

Duitsland werpt de laatste jaren een steeds kritischer blik op zijn verleden. Dat bewijzen heel wat recente films, waaronder ook deze *Der Staat gegen Fritz Bauer*.

De ijzersterke acteerprestatie van topacteur Burghart Klaußner ('*Das weiße Band*', '*Good Bye, Lenin!*', '*Bridge of Spies*') levert hem de prijs voor Beste Acteur op tijdens de Bavarian Film Awards, de Duitse tegenhanger van de Oscars. Klaußner zet een gedreven, intense en met momenten bruiske Fritz Bauer neer die de opdracht kreeg tot het lokaliseren van ondergedoken voormalige SS-officieren. Het bleek echter makkelijker voor hem om nazioorlogsmisdadigers te vinden, dan om zijn regering te overtuigen die informatie daadwerkelijk om te zetten en gerechtelijke stappen te ondernemen. De ongelooflijke frustratie bij Bauer spat van het scherm.

Burghart Klaußner ontving de prijs voor Beste Acteur ↓

© Alle rechten voorbehouden

FILM VAN LARS KRAUME
2015
DUITSLAND
105 MIN - KLEUR
OV - TWEETAL. ONDERT.

CINEMA AVENTURE

CENTRUMGALERIJ
1000 BRUSSEL

20 SEPTEMBER 2016

19U30

INKOM 6 EURO

WWW.CINECLUB.BRUSSELS

Regisseur Lars Kraume maakte van deze film niet enkel een portret van de complexe Bauer, maar bovendien ook een enorm spannende historische thriller. Daarnaast deinst hij er niet voor terug om Bauers verhaal te kaderen binnen de naoorlogse geopolitieke situatie. Zo spelen ook het Arabisch-Israëliësch conflict en de Koude Oorlog een rol in Bauer zijn strijd om gerechtigheid. Door in te zoomen op deze context, toont Kraume aan hoe klein Duitsland na de Tweede Wereldoorlog was geworden en hoe claustrofobisch een eenzaam als Bauer zich hierin moet hebben gevoeld. De film werd meermaals bekroond. Wie wil weten hoe *Im Labyrinth des Schweigens* begon, moet *Der Staat gegen Fritz Bauer* bekijken. ■

Georges Boschloos
vzw Auschwitz in Gedachtenis

 De studiereizen
georganiseerd door

AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

AUSCHWITZ-BIRKENAU

10 - 14 APRIL 2017

Tijdens de vijfdaagse studiereis worden het concentratiekamp en het moordcentrum Auschwitz-Birkenau, met gidsen van het museum, bezocht. 's Avonds worden lezingen gehouden die de gehele problematiek aankaarten en worden door specialisten, pedagogisch ondersteund met presentaties en film, gegeven. Eveneens worden plenaire zittingen gehouden waarbij overlevenden van Auschwitz vragen van het publiek beantwoorden.

Informatie en inschrijving:

georges.boschloos@auschwitz.be

IN HET SPOOR VAN DE SHOAH IN POLEN →

10 - 17 JULI 2017

In tegenstelling tot concentratiekampen hebben moordcentra slechts één doel: vernietigen! Tijdens de nieuwe studiereis bezoeken we, in chronologische volgorde, de belangrijkste plekken uit een van de donkerste perioden uit de geschiedenis van de mensheid. Het vertrekpunt voor elk vernietigingscentrum is het getto.

Informatie en inschrijving:

georges.boschloos@auschwitz.be

Muziek uit de kampen

Efgoed en herbeleving

Het beruchte orkest van Auschwitz maakt sinds jaren deel uit van het collectieve geheugen. Heel wat muzikanten die gedeporteerd werden hebben tijdens hun opsluifing een aantal stukken gecomponeerd. Een deel van deze composities werden als bij wonder gedeeltelijk of soms volledig teruggevonden. Men kan er enkel naar gissen hoeveel werk verloren is gegaan. Een aantal componisten overleefde de Holocaust en getuigde hoe sommige muzikanten werden ingezet om de nazi's te entertainen, of hoe anderen zwaar werden gestraft omdat ze 'verboden' werken speelden. Eén van deze getuigen, Alice Hertz-Sommer – ze wordt ook 'de pianiste van Theresienstadt' genoemd – stierf als oudste overlevende op de leeftijd van 110 jaar. Ze vertelt haar verhaal in de film *The Lady in Number 6: Music Saved My Life*.

Helios Azoulay blaast de muziek uit Auschwitz nieuw leven in op de CD *...même à Auschwitz*

© vzw Auschwitz in Gedachtenis/Georges Boschloos

Het was ook in Theresienstadt dat de opera *Brundibár* speelde, een stuk voor kinderen dat in 1938 door Adolf Hoffmeister en Hans Krása werd geschreven. Het muziekstuk werd maar liefst 55 keer opgevoerd in het kamp. Dat gebeurde niet door de crème de la crème van de Tsjechische opera, voor wie de Joodse componist Hans Krása het oorspronkelijk had bedoeld, maar door een koor van gevangene Joodse kinderen, die net als hij in het kamp vastzaten. Vrijwel al deze kinderen kwamen, net als hij, om in Auschwitz. Eén van de opvoeringen werd gefilmd voor de nazipropaganda film *Theresienstadt: Ein Dokumentarfilm aus dem jüdischen Siedlungsgebiet*. Elke rol werd door meerdere kinderen ingeëoefend aangezien niemand met zekerheid wist welke kinderen zouden vergast worden en welke zouden overleven. De opera is

ook vandaag nog regelmatig te zien en reist de hele wereld rond. De Franse muzikant/componist Helios Azoulay koestert al een aantal jaren een passie voor muziek die in de concentratiekampen werd geschreven en opgevoerd. Tijdens zijn onderzoek vond hij een aantal opmerkelijke stukken terug. Hij schreef een boek *L'enfer aussi a son orchestre* en maakte een CD *...même à Auschwitz*. Samen met zijn *Ensemble de Musique Incidentale* blaast Azoulay de muziek uit de concentratiekampen nieuw leven in. Azoulay neemt je bij de hand om de muziek beter te begrijpen: de sfeer, de humor, de cultuur. Noot na noot krijgen de vervaagde gezichten van hun componisten stilaan meer vorm. *...même à Auschwitz* graaft diep en legt de kwetsbaarheid van de menselijke ziel bloot. ■

Georges Boschloos
vzw Auschwitz in Gedachtenis

STUDIEDAG EN DOSSIER

Vzw Auschwitz in Gedachtenis organiseert een studiedag rond dit thema met getuigenissen en film, gevolgd door een concert van **Helios Azoulay et son Ensemble de Musique Incidentale**.

Donderdag 10 november 2016
Van 14u00 tot 20u00
Maison Marcel Hastir
Handelsstraat 51
1000 Brussel

Info/reservatie : georges.boschloos@auschwitz.be

In ons tijdschrift **Getuigen nr 124** (voorjaar 2017) wordt een compleet dossier gewijd aan dit thema. Info/bestelling : nathalie.peeters@auschwitz.be

Opvoering van *Brundibár* tijdens de TREIN DER 1000 in Krakau - mei 2015

© vzw Auschwitz in Gedachtenis/Georges Boschloos

Huis Over Grenzen

Huis Over Grenzen ligt vlak naast de Duitse militaire begraafplaats van Lommel en is verbonden aan de Duitse Oorlogsgravendienst (Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.). In tegenstelling tot het onderhouden van de oorlogsgraven is Huis Over Grenzen opgericht met een educatieve verantwoordelijkheid en functie. Zo worden er in Lommel het hele jaar door voor zowel binnenlandse als buitenlandse school- of jeugdgroepen en volwassenen projecten, workshops en internationale ontmoetingen georganiseerd in het teken van vredes- en herinneringseducatie. Aangezien Huis Over Grenzen naast een educatief centrum ook een groepsaccommodatie is, kunnen projecten in de vorm van een dagbezoek of een meerdaags verblijf georganiseerd worden.

Educatieve Visie

Het educatieve werk van Huis Over Grenzen heeft als uitgangspunt de historische achtergrond van de Duitse militaire begraafplaats en het persoonlijke relaas van de mensen die er begraven zijn. Daarom wil Huis Over Grenzen de begraafplaats en de gesneuvelden een plaats geven in het collectieve geheugen van '40 – '45. Daarnaast ziet Huis Over Grenzen het verleden als studieobject voor huidige conflicten. Door aan herinnerings- en vredeseducatie te doen, wil het jong en oud bewust maken van de impact van een extreem gedachtegoed, zoals het nationaalsocialisme, op een maatschappij. Ten slotte is de Duitse militaire begraafplaats een uitgelezen locatie waar mensen zich bewust kunnen worden van de oorzaken en gevolgen van oorlog.

Huis Over Grenzen

Workshop: levensverhalen van Duitse soldaten

Hoe ervoer een Duitse kindsoldaat, verpleegster of piloot het leven ten tijde van oorlog? Wat ging er door hun hoofd, welke keuzes maakten ze, wat was hun visie op de oorlog en hoe verliep hun dagelijks leven? In hoeverre wordt onze beeldvorming van Duitse soldaten beïnvloed door vooroordelen, clichés en stereotypen uit de media? Hebben ook deze mensen recht op een plaats in de herdenking van de oorlog en op welke manier gaan we om met Duitse militaire begraafplaatsen? Het zijn allemaal vragen die in deze workshop aan bod komen. Aan de hand van een aantal opdrachten en vragen geven leerlingen in deze workshop een grafsteen een gezicht en een identiteit. Op basis van brieven, foto's en documenten bestuderen ze een verhaal en krijgen ze een biografische en creatieve opdracht die ze nadien presenteren.

Geschiedt voor personen vanaf 14 jaar

Duur: 3 uur

Workshop: Mozaïek Atelier

Een eigen visie op geschiedenis en herinnering verwerken in een kunstwerk en samen één grote mozaïek creëren: dat doen leerlingen in deze workshop. Deze activiteit leent zich dan ook perfect in combinatie met andere activiteiten uit het educatieve aanbod van Huis Over Grenzen.

Na een gezamenlijke brainstormsessie gaan ze individueel of in groepjes met borstel en verf aan de slag om hun persoonlijke mozaïektegels te bewerken. Zonder het te beseffen werken ze op die manier aan één groot kunstwerk. Bovendien kunnen de leerlingen het eindresultaat mee naar school nemen, waar het bijvoorbeeld tentoongesteld kan worden.

Thema's: oorlog & vrede, herdenking, herinneringseducatie
Geschiedt voor jongeren van 10 – 18 jaar

Duur: ± 3 - 3,5 uur

Lessenpakket & onderwijsmateriaal

Als aansluiting op een bezoek aan de Duitse militaire begraafplaats ontwikkelde Huis Over Grenzen twee educatieve dossiers. Elk dossier behandelt de onderwerpen dictatuur en (schending van) mensenrechten. Ze zijn specifiek ontworpen voor leraren en leerlingen van de 3e graad aso, tso en bso. Met het lesmateriaal kan je als leraar geschiedenis en PAV/ MAVO concreet aan de slag. Maar ook als leraar godsdienst of niet-confessionele zedenleer kan je er gebruik maken van deze lespakketten.

Meer info? Neem een kijkje op www.overgrenzen.be

Tijdens deze kosteloze studiedag wordt ingegaan op de techniciteit van de Shoah. In detail wordt het geheel van de gruweldaden ontleed zodat leerkrachten, ongeacht welk vak ze onderwijzen en gewapend met technische argumenten, lessen en soms moeilijke klasdiscussies kunnen trotseren aangaande de *judeocide*.

Informatie en inschrijving (verplicht)
joan.puttemans@auschwitz.be

HET NAZI-VERNIETIGINGSPROCES
 EEN TECHNISCHE INVALSHOEK

vzw AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS organiseert een pedagogische vormingsdag

pianofabriek
 fortstraat 35 - 1060 brussel

woensdag 9 november 2016
 van 9 uur tot 17 uur

Frédéric CRAHAY - Johan PUTTEMANS

inschrijving verplicht via mail
joan.puttemans@auschwitz.be

08:30 Ontvangst
 09:00 Inleiding van de vormingsdag
 09:30 Concentratiekampen versus ufoctraalingscentra
 een wereld van verschil
 10:30 Koffiepauze
 10:45 Aktion T 4, de nazistische genadedood
 11:30 Fimoelgroepen de Shoah per kageel
 12:00 Lunch
 13:00 Chelmno, het eerste vernietigingscentrum
 13:45 Aktion Reinhardt
 14:15 Koffiepauze
 14:30 Betzoel, het laboratorium
 15:00 Sabbar, de musante
 15:30 Treblinka, het primitieve moordcentrum
 16:00 Birkenau, de perfecte moordfabriek
 16:30 Bedult met eva valls

www.auschwitz.be

© vzw Auschwitz in Gedachtenis/ Georges Boschloos

Dag van de leerkracht in Kazerne Dossin

© Guy Kleinblatt

Op zoek naar inspiratie voor in de klas? We dompelen je onder in herinneringseducatie met het nieuwe parcours *Een leven beleven* en een lezing rond bijstanders. Ons educatieve team staat klaar om al je vragen te beantwoorden. Als afsluiter gaan we in gesprek met getuigen van de eerste en tweede generatie slachtoffers van de Holocaust. Boeiende ontmoetingen en veel inspiratie verzekerd!

Wanneer?
 5 oktober 2016 van 12.30 tot 17u

Waar?
 Kazerne Dossin
 Goswin de Stassartstraat 153
 2800 Mechelen

Meer info?
www.kazernedossin.eu
info@kazernedossin.eu

Inschrijven?
www.klasse.be

Extra voordeel:
 gratis voor leraren

CONTACTGEGEVENS

vzw Auschwitz in Gedachtenis
 Stichting Auschwitz
 Huidevettersstraat 65 - 1000 Brussel

Tel.: 02/5127998
 Fax : 02/5125884

info@auschwitz.be
www.auschwitz.be

Met steun van:

Eindredactie: Henri Goldberg
Hoofdreductie: Frédéric Crahay, Johan Puttemans
Redactiesecretaris: Georges Boschloos
Redactiecomité: Dirk Lagast, Marjan Verplancke, Dimitri Roden
Graficus: Georges Boschloos
Drukker: EVM Print

